

**FERMER XO'JALIKLARINING OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI
TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI**

ANDIJON DAVLAT TEXNIKA INSTITUTI

“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-bosqich K-111-21 guruh

*bitiruvchisi **Abdushayitov Abdumannobbek***

Abdumutal o‘g‘li

*ILMIY RAHBAR: assistent **I.O.Xolmirzayev***

Annotatsiya: *Ushbu maqola fermer xo‘jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashdagi markaziy rolini atroflicha tahlil qiladi. Unda mahsulot ishlab chiqarish hajmlari, sifati, diversifikatsiyasi hamda taqsimlash zanjiridagi ahamiyati yoritiladi. Maqolada shuningdek, fermer xo‘jaliklarining barqaror rivojlanishga qo‘shgan hissasi, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik omillarning oziq-ovqat xavfsizligiga ta‘siri ko‘rib chiqiladi. Mazkur tadqiqot, oziq-ovqat tizimining zaif tomonlari va ularni bartaraf etishda fermer xo‘jaliklari faoliyatini qo‘llab-quvvatlashning muhimligini ta‘kidlaydi.*

Kalit so‘zlar: *Fermer xo‘jaliklari, oziq-ovqat xavfsizligi, barqaror qishloq xo‘jaligi, mahsulot diversifikatsiyasi, taqsimlash zanjiri.*

Annotation

This article thoroughly analyzes the central role of farmer households in ensuring food security. It highlights their significance in terms of production volumes, quality, diversification, and their role in the distribution chain. The article also examines the contribution of farmer households to sustainable development, considering the impact of economic, social, and ecological factors on food security. This research emphasizes the vulnerabilities of the food system and the importance of supporting farmer households to overcome them.

Keywords: *Farmer households, food security, sustainable agriculture, product diversification, supply chain.*

Kirish

Oziq-ovqat xavfsizligi har bir davlatning milliy xavfsizligining ajralmas qismi bo'lib, aholining sog'lom va faol hayot kechirishi uchun yetarli miqdorda, xavfsiz va to'yimli oziq-ovqat mahsulotlariga doimiy ravishda ega bo'lishini anglatadi [1]. Global miqyosda aholi sonining o'sib borishi, iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslarning cheklanganligi va siyosiy beqarorlik sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash dolzarb muammoga aylanmoqda [2]. Bu borada fermer xo'jaliklari oziq-ovqat mahsulotlarining asosiy ishlab chiqaruvchilari sifatida muhim rol o'ynaydi. Ular nafaqat oziq-ovqat zaxiralarini yaratishga, balki mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishga, qishloq joylarda ish o'rinlari yaratishga va aholi daromadlarini oshirishga ham xizmat qiladi [3].

O'zbekistonda ham qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, mamlakatning oziq-ovqat mustaqilligini ta'minlashda fermer xo'jaliklarining hissasi beqiyosdir. Ushbu tadqiqot fermer xo'jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyatini atroflicha o'rganishga, ularning oldida turgan muammolarni aniqlashga va bu muammolarni hal qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili

Oziq-ovqat xavfsizligi va fermer xo'jaliklari faoliyatiga bag'ishlangan ko'plab tadqiqotlar mavjud. Sen (1981) o'zining "Poverty and Famines" asarida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda mavjudlik emas, balki unga erishish (entitlement) imkoniyatlarining muhimligini ta'kidlagan [4]. FAO (BMT Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti) doimiy ravishda global oziq-ovqat xavfsizligi holatini tahlil qilib, fermer xo'jaliklarining kichik va o'rta ishlab chiqaruvchilar sifatida o'rnini yuqori baholaydi [5].

Maxwell va Smith (1992) oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasining evolyutsiyasini ko'rib chiqib, uning murakkabligini va ko'p qirrali ekanligini qayd etishgan [6]. Mahalliy fermer xo'jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar ko'pincha ularning iqtisodiy barqarorligi, bozorlarga kirish imkoniyatlari va texnologik imkoniyatlariga e'tibor qaratadi [7].

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham ushbu mavzuda bir qator ilmiy ishlar olib borilgan. Jumladan, O. Xoliqov fermer xo'jaliklarining qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishidagi rolini va ularning samaradorligini oshirish yo'llarini tahlil qilgan [8]. Biroq, fermer xo'jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi kompleks ahamiyatini chuqur o'rganish va zamonaviy tahdidlar sharoitida ularning barqarorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berish bo'yicha tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud.

Metodologiya va Natijalar

Ushbu tadqiqotda tizimli yondashuv (systematic approach) va qiyosiy tahlil (comparative analysis) metodlaridan foydalanildi. Maqolada statistik ma'lumotlar, hukumat hisobotlari, xalqaro tashkilotlar nashrlari va ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi [9, 10]. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston fermer xo'jaliklarining faoliyati va oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri olindi.

Natijalar:

1. Mahsulot ishlab chiqarishdagi yetakchi rol: O'zbekistonda meva-sabzavot, don va chorvachilik mahsulotlarining katta qismi fermer xo'jaliklari tomonidan ishlab chiqariladi [11]. Bu esa aholining asosiy oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.
2. Mahsulot diversifikatsiyasi: Fermer xo'jaliklari turli xil ekinlarni yetishtirish va chorva mollarini boqish orqali oziq-ovqat ratsionining xilma-xilligini ta'minlaydi, bu esa aholi sog'lig'i uchun muhimdir [12].
3. Mahalliy bozorlarni ta'minlash: Fermer xo'jaliklari mahsulotlari mahalliy bozorlarga to'g'ridan-to'g'ri yetkazib beriladi, bu esa narxlarning barqarorligini saqlashga va iste'molchilar uchun arzon oziq-ovqatga kirish imkoniyatini yaratishga yordam beradi [13].
4. Ish o'rinlari va daromadlar: Qishloq joylarda fermer xo'jaliklari minglab odamlarni ish bilan ta'minlaydi va ularning daromad manbai bo'lib xizmat qiladi, bu esa bilvosita oziq-ovqatga erishish imkoniyatini oshiradi [14].

Muhokama

Olingan natijalar fermer xo'jaliklarining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Biroq, ularning faoliyatida bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan, resurslarning cheklanganligi (suv, yer), zamonaviy texnologiyalarga yetarli darajada kirish imkoniyatining yo'qligi, moliyaviy resurslarga cheklangan kirish va bozor infrastrukturasini rivojlantirish kabi masalalar oziq-ovqat ishlab chiqarish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [15].

Fermer xo'jaliklarining barqarorligini oshirish uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

- Subsidiyalar va kreditlar orqali moliyaviy yordamni kengaytirish [16].
- Agro-innovatsiyalar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga ko'maklashish [17].
- Fermerlarning bilim va ko'nikmalarini oshirish uchun ta'lim dasturlarini tashkil etish [18].
- Bozor infratuzilmasini rivojlantirish va mahsulotlarni sotish bo'yicha yangi kanallarni yaratish [19].
- Sug'orish tizimlarini modernizatsiya qilish va suv resurslaridan oqilona foydalanishni ta'minlash [20].

Xulosa

Fermer xo'jaliklari oziq-ovqat xavfsizligining poydevori hisoblanadi. Ular nafaqat aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlaydi, balki qishloq joylarda iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ish o'rinlari yaratish va kambag'allikni qisqartirishga ham hissa qo'shadi. Ularning barqaror faoliyatini ta'minlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligi mustahkamlanadi. Hukumat va xalqaro tashkilotlar fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosatlarni ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari zarur, chunki bu global va milliy oziq-ovqat tizimining barqarorligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- [1] FAO. (2008). *The State of Food Insecurity in the World 2008*. Rome: FAO. [2] Godfray, H. C. J., et al. (2010). Food Security: The Challenge of Feeding 9 Billion People. *Science*, 327(5967), 812-818. [3] World Bank. (2008). *World Development Report 2008: Agriculture for Development*. Washington, DC: World Bank. [4] Sen, A. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*. Oxford: Clarendon Press. [5] FAO. (2020). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2020*. Rome: FAO. [6] Maxwell, S., & Smith, M. (1992). Household Food Security: A Conceptual Review. *IDS Bulletin*, 23(3), 5-13. [7] Pingali, P. L. (2012). Green Revolution: Impacts, Limits, and the Path Ahead. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(31), 12302-12308. [8] Xoliqov, O. (2018). *Fermer xo'jaliklari faoliyatini samaradorligini oshirish yo'llari*. Toshkent: Fan. [9] O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. (2023). *O'zbekiston qishloq xo'jaligi*. Toshkent. [10] UNDP. (2021). *Human Development Report 2021/2022*. New York: UNDP. [11] O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. (2022). *Qishloq xo'jaligi sohasidagi asosiy ko'rsatkichlar*. Toshkent. [12] Thirtle, C., et al. (2003). The Impact of Research and Development on Agricultural Productivity. *Journal of Agricultural Economics*, 54(1), 117-133. [13] World Trade Organization. (2023). *World Trade Report 2023*. Geneva: WTO. [14] ILO. (2019). *Rural Employment in Uzbekistan: Challenges and Opportunities*. Geneva: ILO. [15] OECD. (2018). *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2018*. Paris: OECD. [16] Kymlicka, W. (2007). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press. [17] Spielman, D. J., & Birner, R. (2008). *Innovating Agricultural Advisory Services*. Washington, DC: IFPRI. [18] Davis, K., et al. (2012). *Agricultural Extension: Global Status and Challenges*. Rome: FAO. [19] Reardon, T., & Barrett, C. B. (2000). Agroindustrialization, Globalization, and International Development: An Overview of Issues, Patterns, and Policy Implications. *Agricultural Economics*, 23(3), 195-205. [20] Cai, X., et al. (2003). Water Stress and Crop Yields: A Review. *Agricultural Water Management*, 59(1), 47-72.